

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО, КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО
ПРАВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор ІФННЮІ НУ «ОЮА»

проф.

Роман САВЧУК

«2» вересня 2024 р.

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

АГРАРНЕ ПРАВО

ВК 4

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
ступінь вищої освіти	бакалавр
галузь знань	08 Право
спеціальність	081 Право
освітня програма	Право

Розробник програми: асист. Гондурак В. Ф.

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного, конституційного та адміністративного права
(протокол № 1 від 27.08.2024 р.)

В.о. завідувача кафедри міжнародного, конституційного
та адміністративного права

Наталія ГАБЛЕЙ

Начальник навчального відділу

Ірина ЯЦКІВ

Гарант освітньої програми

Роман САВЧУК

Науково-методична рада (протокол № 1 від 02.09 2024 р.)

Голова науково-методичної
ради

Олег БЕЗНОСЮК

Заступник директора

Олег БЕЗНОСЮК

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Анотація

Аграрне право передбачає вивчення основних питань про системоутворюючі категорії аграрного права, його джерела, державну аграрну політику й правові засади державного регулювання сільського господарства, правове забезпечення продовольчої безпеки, особливості правового становища суб'єктів аграрного права, правове регулювання виробничо-господарської, фінансової, договірної діяльності сільськогосподарських товаровиробників та інших аграрно-правових відносин.

Норми аграрного права відіграють важливу роль у забезпеченні реалізації аграрної політики держави. Вирішення економічних та соціальних проблем села, всього агропромислового комплексу значною мірою залежать від їх правового забезпечення. Сучасний етап розвитку аграрного права України характеризується розширенням кола суб'єктів аграрних правовідносин. Так, в Україні створено законодавчу базу для розвитку різних форм господарювання на селі: державних, комунальних і приватних сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських товариств, фермерських господарств, приватних аграрних підприємств та ін. В умовах проведення аграрної реформи в Україні спостерігається також розширення системи аграрного права за рахунок виникнення нових аграрно-правових інститутів (інституту аграрної реформи; сільськогосподарської оренди; приватної власності на землю; фермерства тощо). Подальші тенденції законодавчого регулювання аграрних відносин в Україні пов'язані також із необхідністю гармонізації аграрного законодавства України, Європейського Союзу та інших держав, що зумовлено сучасними орієнтирами до європейської інтеграції.

1.2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Аграрне право» є формування системи знань з правового регулювання аграрних відносин, вироблення навиків правильного застосування нормативно-правових актів аграрного законодавства України.

Основними завданнями дисципліни «Аграрне право» є: набуття студентами знань та розуміння змісту положень нормативно-правових актів, що застосовуються для регулювання аграрних відносин; застосування навичок та знань, набутих при вивченні теоретичного матеріалу, для самостійного розв'язання практичних проблем, які виникають у процесі реалізації правосуб'єктності учасників аграрних правовідносин, правильного тлумачення та застосування норм аграрного законодавства.

3. ТЕМАТИЧНИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет, система та джерела аграрного права України

Становлення та розвиток аграрного права.

Генезис аграрно-правових відносин 30-х – 90-х років XX століття. Історія аграрного права 70-х років XX століття та розвиток наукових ідей про потребу сукупного галузевого правового регулювання діяльності усіх сільськогосподарських (аграрних) підприємств.

Розвиток правового регулювання аграрного права після проголошення України як суверенної держави та радикальні зміни суспільних відносин аграрного спрямування.

Правове регулювання земельної та аграрної реформ в Україні.

Аграрні правовідносини як предмет аграрного права.

Наукову дискусію з питань існування сільськогосподарського (аграрного) права у 70-х роках XX століття.

Предмет правового регулювання як основа виокремлення аграрного права в комплексну, спеціалізовану та інтегровану галузь у системі права.

Загальна характеристика земельних, трудових, майнових, організаційно-управлінських та соціальних правовідносин, які становлять предмет аграрного права та функціонують у процесі здійснення різними аграрними суб'єктами сільськогосподарської виробничої та пов'язаної з нею іншої діяльності.

Поняття аграрного права. Особливості аграрного права як галузі права. Функції і місце аграрного права в системі права України.

Методи правового регулювання в аграрному праві. Імперативний та диспозитивний метод правового регулювання аграрних відносин.

Принципи аграрного права та їх класифікація. Реалізація принципів в нормах аграрного права.

Загальні принципи аграрного права: спрямованість на зміцнення юридичних засад правової демократичної держави; спрямованість на гарантування прав людини; відповідність усіх нормативно-правових актів Конституції України; підвищення ролі законів.

Спеціальні принципи аграрного права: пріоритетність сільського господарства в системі всіх інших галузей народного господарства; рівність суб'єктів аграрних відносин; право добровільного вибору селянами організаційно-правових форм господарювання на землях сільськогосподарського призначення, а також характеру, напрямів і способів їхньої господарської та іншої діяльності як і вільного розпорядження виробленою (виготовленою) сільськогосподарською та іншою продукцією; тісний органічний взаємозв'язок трудових і земельних відносин, за якого процес сільськогосподарського землекористування означає використання в процесі трудової діяльності об'єктивних природних властивостей ґрунтів, зокрема родючості, і внаслідок цього поєднання людського і природного факторів – одержання сільськогосподарської продукції; стабільна державна підтримка сільськогосподарського товаровиробника; принцип реальної гарантованості суб'єктивних прав селян як громадян України й як суб'єктів аграрних відносин.

Система аграрного права. Співвідношення аграрного права із суміжними галузями права, такими як земельним, екологічним, трудовим, цивільним,

адміністративним тощо.

Загальна характеристика основних правових інститутів аграрного права.

Тема 2. Державно-правове регулювання сільського господарства

Поняття державного регулювання сільського господарства.

Мета і завдання державного регулювання сільського господарства та їх правове закріплення. Форми діяльності органів державного регулювання в галузі сільського господарства (правотворча, правозастосовна, правоохоронна, організаційна). Поняття методів державного регулювання сільського господарства та їх класифікація. Система й повноваження державних органів, які здійснюють регулювання сільського господарства.

Міністерство аграрної політики та продовольства України – центральний спеціалізований орган державного управління агропромисловим комплексом. Органи державного контролю та інспекції в АПК.

Тема 3. Суб'єкти аграрних правовідносин

Поняття суб'єктів аграрного права. Класифікація суб'єктів аграрного права за юридичним статусом, за формою власності, за спеціальною правоздатністю та функціями, суб'єктним складом, способом утворення та формування статутного фонду, за організаційно-правовою формою, за кількістю працівників та обсягом валового доходу тощо. Особливості окремих суб'єктів аграрного права.

Загальна характеристика унітарних та корпоративних сільськогосподарських підприємств. Поняття сільськогосподарських кооперативів та їх кваліфікуючі ознаки. Правосуб'єктність аграрних підприємств та її особливості.

Правові засади створення суб'єктів аграрного господарювання. Загальна характеристика стадій створення суб'єктів аграрного господарювання.

Порядок припинення та ліквідації суб'єктів аграрного господарювання.

Тема 4. Правовий становище сільськогосподарських товариств та сільськогосподарських кооперативів.

Поняття та ознаки сільськогосподарського кооперативу.

Види сільськогосподарських кооперативів.

Відмінності сільськогосподарського кооперативу від інших організаційно-правових форм господарювання у сільському господарстві.

Принципи діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Правові умови та порядок створення сільськогосподарських кооперативів. Статuti сільськогосподарських кооперативів.

Правові умови членства у сільськогосподарському кооперативі.

Правовий режим майна, землі та фінансів сільськогосподарського кооперативу.

Органи управління та контролю сільськогосподарського кооперативу та їх компетенція.

Правове регулювання трудових відносин та охорони праці у сільськогосподарському кооперативі.

Правові підстави реорганізації та ліквідації сільськогосподарського кооперативу.

Тема 5. Правове становище фермерського господарства та особистих селянських господарств

Фермерське господарство – одна з перспективних організаційно-правових форм ведення сільського господарства в Україні. Поняття фермерського господарства.

Ознаки фермерського господарства. Відмінність фермерського господарства від інших організаційно-правових форм господарювання в АПК.

Умови і порядок створення фермерського господарства та припинення його діяльності.

Земельні правовідносини у фермерському господарстві. Умови та порядок надання (передачі) земельних ділянок для ведення фермерського господарства.

Правовий режим майна у фермерському господарстві, його особливості.

Правове регулювання господарської діяльності фермерського господарства.

Відносини фермерського господарства з бюджетом, банківськими установами та страховими організаціями. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування і пенсійне забезпечення членів фермерських господарств та осіб, які працюють у фермерських господарствах за трудовим договором (контрактом).

Поняття та основні ознаки особистого селянського господарства.

Відмінності особистого селянського господарства від фермерських господарств та інших організаційно-правових форм господарювання у сільському господарстві.

Правовий режим майна в особистому селянському господарстві.

Правовий режим земель в особистому селянському господарстві. Умови та порядок надання громадянам земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства.

Державна підтримка особистих селянських господарств.

Зайнятість членів особистих селянських господарств. Соціальне страхування та пенсійне забезпечення членів особистих селянських господарств.

Тема 6. Правове регулювання використання природних ресурсів в сільському господарстві.

Правові форми використання природних ресурсів у сільському господарстві. Загальне використання природних ресурсів. Спеціальне використання природних ресурсів. Право природокористування як особлива форма спеціального використання природних ресурсів у сільському господарстві.

Правове регулювання водокористування в сільському господарстві. Об'єкти та суб'єкти водокористування у сільському господарстві.

Правове регулювання надрокористування в сільському господарстві. Об'єкти та суб'єкти водокористування у сільському господарстві.

Правове регулювання використання тваринного світу у сільському господарстві.

Правове регулювання використання рослинного світу у сільському господарстві.

Правове регулювання лісокористування в сільському господарстві.

Тема 7. Правове забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції

Поняття та загальна характеристика правового забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції.

Державне регулювання відносин щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції.

Права, обов'язки та відповідальність виробників, постачальників і продавців щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції.

Тема 8. Правове забезпечення сільськогосподарської діяльності відповідно до вимог ЄС та СОТ

Поняття якості та безпеки сільськогосподарської продукції. Правове забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції.

Державне регулювання відносин щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції.

Права, обов'язки та відповідальність виробників, постачальників і продавців щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

4.1. Основна:

1. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.
2. Єрмоленко В. М. Джерела аграрного права: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 510 с.
3. Карпінська Н. В. Застосування санітарних та фітосанітарних заходів: проблеми правового забезпечення у контексті вимог СОТ та ЄС: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, 2021. 532 с.
4. Кулинич П. Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2021. 308 с.
5. Долинська М. С., Заболотна Н. Я., Марич Х. М. Аграрне право: навчальний посібник. Львів: Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2020. 252 с.
6. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: колективна монографія за ред. д.ю.н., проф. А. П. Гетьмана та д.ю.н., проф. Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.
7. Фермерські господарства як учасники цивільних та земельних правовідносин: за матеріалами судової практики: колект. Монографія. За заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2022. 288 с.
8. Земельне право : підручник. 3-тє вид., доп. і перероб.; за ред. М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2023. 592 с.
9. Тетарчук І. В. Аграрне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦУЛ, 2020. 244 с.

Нормативні акти:

1. Про бджільництво: Закон України від 22.02.2000 року. Відомості джерел Верховної Ради України. 2000. № 21. Ст. 157.
2. Про безпечність та гігієну кормів: Закон України від 21 грудня 2017 року. Відомості Верховної Ради. 2018. № 10. Ст. 53
3. Про виноград та виноградне вино: Закон України від 16 червня 2005 року. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 31. Ст. 419.
4. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, кон'ячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 19.12.1995 року. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 46. Ст. 345.
5. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 року. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 49. Ст. 527.
6. Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24 червня 2004 року. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 47. Ст. 513.

4.2. Допоміжна література:

1. Гафурова О. В. Вплив євроінтеграційних та міжнародних зобов'язань на

розвиток аграрного законодавства України. Право. Людина. Довкілля. 2019. Вип. 10 (3). С. 14-20.

2. Григор'єва Х. А. Green Deal та Україна: роздуми про правові перспективи. Екологічне право. 2021. Вип. 1-4. С. 25-32.

3. Григор'єва Х. А. Загроза зникнення АТ «Аграрний фонд»: закономірна еволюція чи небезпечна правова тенденція? Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу (Харків, 12 травня 2023 року) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2023. С. 46 -49.

4. Григор'єва Х. А. Законодавство про сільськогосподарську кооперацію: наслідки «корпоративної ін'єкції». Підприємництво, господарство і право. 2020. № 10. С. 73 -77.

5. Григор'єва Х. А. Непряма зміна землекористування (ILUC) внаслідок розвитку біоенергетики: правовий розріз проблеми. Право і суспільство. 2021. № 4. С. 97-104.

6. Григор'єва Х. А. Підтримка органічного сільського господарства: декларація, профанація чи техніко-юридичні складнощі? Органічне виробництво: право і бізнес: матеріали наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 17 червня 2021 року). за заг. ред. О. Г. Бондаря, Д. В. Федчишина. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 42-46.

7. Григор'єва Х. А. Продовольча безпека vs. Аграрний протекціонізм (правові орієнтири на прикладі експорту соняшникової олії). Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21 травня 2021 року). Одеса: Гельветика, 2021. С. 547-550.

8. Григор'єва Х. А. Продовольча безпека в умовах воєнних конфліктів сучасності: досвід іноземних держав. Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу: тези доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. онлайн/офлайн конф. (м. Київ, 16 вересня 2022 р.). Київ: ФОП Ямчинський О.В. 2022. С. 107- 109.

9. Григор'єва Х. А. Публічне адміністрування агробізнесу в умовах війни: правовий аналіз протекційності. Актуальні проблеми держави і права. 2023. Вип. 97. С. 53-65.

10. Григор'єва Х. А. Юридичні особливості аграрних розписок (на матеріалах судової практики). Приватне право в умовах війни: матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листопада 2022 року). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 866-869.

11. Курман Т. В. Правові засади грантової підтримки агробізнесу як напряму державної аграрної політики України в умовах воєнного стану. Порівняльно-аналітичне право. 2023. № 3. С. 219-223.

12. Харитонova Т. Є., Григор'єва Х. А. Продовольча безпека в умовах воєнних конфліктів сучасності: правовий досвід іноземних держав. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 287-291.

13. Харитонova Т. Є., Григор'єва Х. А. Публічне адміністрування у сфері агробізнесу: модний тренд чи принципово нова юридична ідея? Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу (Харків, 12 травня 2023 року) / за заг.

ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2023. С. 142-146.

4.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. www.president.gov.ua – Президент України
2. www.rada.gov.ua – Верховна Рада України
3. www.ombudsman.kiev.ua – Уповноважений Верховної Ради з прав людини
3. www.kmu.gov.ua – Кабінет Міністрів України
4. www.minjust.gov.ua - Міністерство юстиції України
5. www.scourt.gov.ua – Верховний Суд
6. www.ccu.gov.ua - Конституційний Суд України
7. <https://www.gp.gov.ua> – Офіс Генерального прокурора
8. www.niss.gov.ua – Національний інститут стратегічних досліджень
9. <http://parlament.org.ua/> - Лабораторія законодавчих ініціатив
10. <http://www.nbuv.gov.ua/> - Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського